

Přínos profesora N. P. Kondakova pro výzkum ikon

Téma, které si J. Smrčková zvolila za předmět své diplomové práce, se těsně dotýká života a díla jednoho z nejvýznamnějších ruských kunsthistoriků, byzantologa, akademika Nikodima Pavloviče Kondakova (1844, Chalaň, Rusko – 1925, Praha), jehož osud a vědecké dědictví jsou spojeny s Československem. Tento špičkový odborník, profesor Petrohradské a Oděské univerzity v r. 1920 emigroval z Oděsy do Cařihradu, odtud pak do Bulharska, kde přednášel do r. 1922 na Sofijské univerzitě. 26. března r. 1922 na pozvání profesorského sboru UK (K. Chytil, L. Niederle, J. Bidlo) se přestěhoval do Prahy, zde působil jako profesor UK až do své smrti v únoru 1925. Pozvání akad. Kondakova souviselo s tzv. „Ruskou akcí“ (zahájenou v roce 1921), statním politickým programem pomoci ruským emigrantům, na kterém se značnou měrou podílel prezident T. G. Masaryk, známý svým kladným vztahem k Rusku a ruské kultuře.

Oblast výzkumu ikony jako taková je druhým důležitým bodem, ze kterého vychází autorka diplomové práce. Stálý zájem o staré ruské umění vznikl v Rusku v 19. století, kdy byla práce vědců velmi obtížná, protože tisíce ikon byly přemalovány, ukryty pod kovovými obloženími a totéž se týkalo nástěnných maleb, schovaných pod vrstvami prachu, sazí a mnohaleté špíny. Začátek 20. stol. přinesl podstatné změny, v řadě měst byly zahájeny archeologické výzkumy, týkající se architektury a restaurování fresek, iniciované Petrohradskou univerzitou, Ruskou imperátorskou archeologickou společností atd. Do tohoto období spadá rovněž do slova „objevení“ staroruské ikony. Zmíníme zde ten fakt, že široká veřejnost Ruska měla příležitost se před první světovou válkou seznámit se starými ikonami na výstavách. Jedna z nich se konala v prosinci 1911 – lednu 1912 v Petrohradě a druhá, zcela výjimečná, kde figurovalo 147 pozoruhodných ikon ze 14. až 17. století, proběhla v Moskvě v únoru - květnu r. 1913. Po těchto expozicích byla zahájena rozsáhlá restaurace ikon a následoval nový výzkum. Tehdy bylo také otevřeno oddělení staroruského umění v Ruském muzeu v Petrohradě – dnes je to jedna z největších a nejkvalitnějších sbírek ve světě.

J. Smrčková si dala za úkol zmapovat, jakým způsobem a s jakými výsledky probíhal ve vědecké tvorbě N. P. Kondakova výzkum ikon, a to nejen ruských, ale také ikon pocházejících z různých území Byzantské říše. V souvislosti s výjimečnou rozsáhlostí jak

Kondakovova díla, tak samotné činnosti vědce, byl směr badání J. Smrčkové omezen na konkretizaci přínosu N. P. Kondakova k výzkumu ikon z hlediska vlivu Kondakova na další generace ruských a českých badatelů, a na kulturní veřejnost v Rusku a ČSR. Diplomantka rozebírá přínos Kondakova na základě: 1. pedagogické činnosti, 2. materiálů z vědeckých cest Kondakova, 3. kulturně-organizační činnosti akademika, jež tvoří samostatné kapitoly. Jelikož autorka přes dobrou orientaci v dějinách umění není kunsthistorička, není jejím cílem hodnotit Kondakovovy vědecké závěry, ale některé z nich pouze popsat, což bezesporu obohacuje náhled do ruské kulturně-vědecké společnosti konce 19. – první čtvrti 20. století a kulturní, vědecké a politické situace 20. let 20. století v ČSR, který je obsažen v její diplomové práci.

Protože životní cesta akad. Kondakova je spojená s vývojem byzantologie a uměnovědy dvou zemí – Ruska a Čech, rozdělila J. Smrčková obsah práce na dvě části. První část je věnována působení vědce v Rusku, druhá – jeho činnosti v Československu. Vnitřní uspořádání obou částí se odvozuje od zmíněné specifikací činnosti Kondakova na druhy (pedagogické, vědecko-publikační, kulturně-organizační). Druhá část nám přibližuje vědecký odkaz akad. Kondakova v Československu v podobě celé řady žáků, kteří založili v Praze r. 1925 významnou vědeckou instituci Seminarium Kondakovianum, na jehož bázi vznikl po druhé světové válce Ústav dějin umění.

Dle našeho názoru se autorce podařilo vytvořit představu o mimořádně bouřlivém životě ruské kulturní a vědecké společnosti poměrně složitého období konce 19. – začátku 20. století, kdy vyvíjelo aktivitu velké množství různých spolků a institucí. Právě tehdy, díky pracím například F. I. Buslajeva, I. Je. Zabelina, D. A. Rovinského, G. D. Filimonova, A. I. Kirpičnikova, V. V. Suslova, N. V. Pokrovského, N. P. Lichačova, D. V. Ajnalova a, pochopitelně, akad. N. P. Kondakova, vznikl vědecký obor, který se zabýval zkoumáním ikon a jiných staroruských památek hmotné kultury v kontextu křesťanských kultur byzantsko-slovanského a západního světa, a částečně muslimského Východu. Tato doba je považována pro ruskou medievistiku a s ní spojené byzantologické studie za dobu rozkvětu.

J. Smrčková si všímá návaznosti vědeckých metod Kondakova na metodologii F. I. Buslajeva, zaznamenává, že Kondakov rozšířil metodologickou základnu. Povšimla si také vzniku celé generace badatelů, jež byla tvořena žáky N. P. Kondakova, a o většině z nich podává stručné informace. Badatelka shromáždila materiál ze studijních cest Kondakova a neušlo jí, že vědec „výrazně přispěl k vývoji cestopisu v jeho vědecko-populární podobě, čímž vzbudil zájem o ikony i u široké veřejnosti“. Zasluhou J. Smrčkové je také to, že podrobně popsala a zhodnotila podíl práce Kondakova, například, ve Výboru pro organizaci péče o ruský ikonopis, ve třech hlavních muzeích Ruska, kde se intenzivně shromažďovaly

sbírky ikon, probíhaly katalogizační a účetní práce, restaurování, připravovaly se expozice, výstavy, publikace k nim, probíhal výzkum. Pražské období Kondakova, akademickou přednáškovou a badatelskou činností, kruh jeho posluchačů a žáků a posmrtné vydání vědeckých děl v Praze prostřednictvím SK, autorka zpracovala podrobně a přehledně.

V závěru diplomové práce diplomantka shrnuje výsledky svého bádání a uvádí, že Kondakov jako vědec a pedagog značně ovlivnil jak odbornou veřejnost, tak umělce, teology, spisovatele a pak i širší, laickou společnost Ruska a Čech, což je bezpochyby správně.

Práce se opírá o komplex sekundární literatury nezbytné pro zpracování tématu, a to v různých světových jazycích, a o řadu archivních pramenů. Je také doplněna 2 přílohami (životopis N. P. Kondakova a seznam jeho studijních cest) a rozsáhlou obrazovou přílohou. Autorka uskutečnila v rámci příprav a sbírání podkladů pro diplomovou práci několik studijních cest (Kyjev, Istanbul, území Řecka), kde navštěvovala památky, pořizovala fotodokumentaci a shromažďovala literaturu.

Mohu konstatovat, že J. Smrčková zcela splnila cíl, který si vytkla na začátku práce a který je vysvětlen v úvodu. Práce plně odpovídá požadovaným kritériím, a proto ji navrhuji hodnotit známkou „Výborně“.

PhDr. Julie Jančárková, Ph.D.

V Praze, 21.01.2009